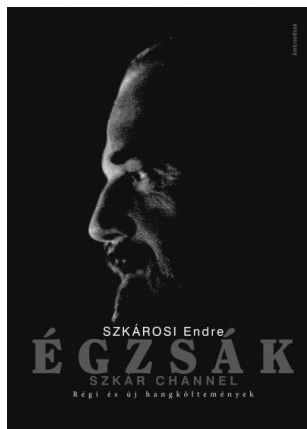

BÉKÉS IZABELLA

Szkárosi Endre: Égzsák

„Számomra például nagyon fontos, hogy egy költői műtárgy, legyen az akár lemez, mint a szkárosicon, akár könyv, mint a Merülő Monró, egy térben elgondolt műtárgy legyen. Ha lemez, akkor benne vannak a szövegek és a vizuális költemény jellegű dolgok.”

(Szkárosi Endre)

Ambroobook Kiadó
Budapest, 2020
120 oldal, 4990 Ft

Szkárosi Endre 2020-ban megjelent kötetének címe – *Égzsák* – máris játéka a hangzással. A könyvben többször megjelenik a „bedugult orrú” beszéd (*orális álság*), így lesz tulajdonképpen a légzsákból égzsák. De itt még nem áll meg a költő/performer. A légzsák, ami az autókban egy levegővel telt zsák, mely biztonságot ad, megvéd, itt „I” nélkül marad. Tulajdonképpen levegő, lég nélkül. Azonban mégsem teljesen: a játék lényege éppen abban rejlik, hogy az ég is egy levegővel teli zsák. Hogy miért időzöm ilyen hosszasan a betűjátékon, annak az az oka, hogy Szkárosi művészetében minden a lég, levegő körül forog, annak kiáramlásán, megszólaltatásán. Mint maga is említi egyik tanulmányában, ő a hangot tekinti a költészet alapjának a betű helyett. Ez az alapvető hozzáállása a hangköltészet esetében, legfőképpen akkor, amikor a kánonbeli helymeghatározásáról van szó. Röviden arról, hogy az orális költészet megelőzte a lejegyzést, ezért az is egyértelműen a líra része.

A kötet érdekes egyvelege a szövegnek, hangnak, képnek. Ugyanis három médiumon keresztül (írott szöveg, fénykép, cd-lemez) szólítja meg vásárlóját. Tulajdonképpen gyűjteménynek is nevezhető, hiszen újabb és régebbi hangversek egyaránt megtalálhatók benne. Összesen két darab cd-melléklet tartozik hozzá. Az elsőn huszonöt, a másodikikon huszonkilenc verssel. Így a műkedvelőknek lehetőségük nyílik arra, hogy a verseket külön-külön olvassák vagy akár ezzel egy időben hallgassák is. Ezzel a megoldással a hangversek végre szélesebb közönséghez is eljuthatnak. Azonban azt az úgynevezett aurát, amit egy előadás vagy performansz kölcsönöz nekik, elveszítik. Mindenkor és mindenhol fogyasztathóságuk éppen attól az egyszeri, megismételhetetlen avantgárd gesztustól fosztja meg őket, amit Szkárositól megszokhattunk.

Ez az ötvennégy hangköltemény teljesen változatos eszközöket igénybe véve jelenik meg. Előfordul olyan vers, ahol radikális szótorzítás jelenik meg (*Kassák*), itt például olyan, mintha a szó megszületésének lennének fültanúi; de olyan is van, ahol a szemantikai funkció megőrzése mellett a hang manipulálásával ér el új hatást a költő (*Dög a lelked*). Minden verset maga Szkárosi ad elő, ő kölcsönöz nekik hangot. A *Konkrétan* című vers esetében jól hallható, mennyire gyakorlott már ebben. Játshi könnyedséggel ad a vers egyetlen szavának (*metro*) huszonötféle hangzást.

A versek mellett Szkárosi korábbi performanszairól, kiállításmegnyitókról, barátokkal, költőtársakkal készült fotók láthatók. Számos illusztráció is helyet kapott a kötetben. Ilyenek például a fényképek negatívyszerű torzításai. Érdekes megfigyelní, hogy ezeken a képeken az alakok megsokszorozva, elhomályosulva jelennek meg, mintha éppen bemozdulnának (*Mert, Negatív repülés, Sky Channel*). Mintha minden azt akarná sugallni, hogy valaminek a közepén vagyunk, hogy nem egy lezárt alkotást látunk.

Ezek a hangversek létrejöttükkor teret kapnak. Szkárosi magyarázatában ez a tér egyrészt a hang terjedésének helye, másrészt az a terület, ahol a költő a hang létrehozásakor cselekszik, előad. Ennek bemutatására szolgálnak a cd-k és a performanszokról készült fotók. Azonban a kötet túllép ezen, mindez szó szerint értődővé válik. Arany Imre, aki a hangköltemények vizuális megjelenését tervezte, már több ízben dolgozott Szkárosival. Először a *Merülő Monroe* kötet kapcsán, majd 2013-ban a Magyar Műhely Kiadó gondozásában megjelent *Verboterror* megalkotásakor. Szándékosan használok az alkotás kifejezést esetében is, ugyanis ebben a kötetben már szerzőtársként jelenik meg. Ahogy itt is, úgy az *Égzsáknál* is szabad kezét kapott a tekintetben, hogy a versek milyen vizuális formát öltsenek. Tehát ő volt az, aki a költő verseit plasztikussá tette. Telefonbeszélgetésünk alkalmával munkamódszeréről is beszámolt. Miután megkapta a hanganyagokat, egyszerre csak három-négy verssel foglalkozott. Többszöri meghallgatásuk után kezdett neki a tervezésnek, megpróbálva a versek által keltett hangulatot a papíron visszaadni. „Tulajdonképpen segítség ez a befogadónak az értelmezésben” – mondta. Amennyiben úgy tekintünk a hangversekre, mint egyfajta zenére, akkor Arany Imre az, aki kottát készít hozzájuk egy állandóan változó hangjegyskálából. Körülbelül tízféle betűtípust használ a könyvben, a hangsúlyos részek, refrének félkövéren, dőlten, nagyobb betűméretben jelennek meg, ezzel is utalva a Szkárosi által létrehozott hangzásukra. Azt, hogy a versek milyen formát kapnak, mindig az aktuálisan keltett hangulat, hatás határozza meg. Ezért fordulhat elő, hogy ugyanaz a vers, például az *Orális álság* vagy a *Depesdal* a *Verboterror* és az *Égzsák* című kötetben különböző alakban jelenik meg. Míg a *Verboterrorban* mindkét vers rendezett négy soros versszakokban központosítás nélkül ugyanazzal a betűtípussal látható, addig az *Égzsákban* bár a négy soros formát megtartva, de a hangzás változásait mutatva különféle betűtípusokat használ, játszik a térbeli elhelyezéssel. A *Depesdal* például úgy jelenik meg, hogy az összes sor balra dől, de három kiragadott gondolat a lap alján jobbra tart. Mintha minden kicsit „összecsúszna”, ahogy arra a cím is utal. És itt jelenik meg a kötet igazi különlegessége, a valódi, kézzelfogható párbeszéd. Hiszen ez, Arany Imrének a Szkárosi-féle hangzásra szüntelenül újragagálása teszi a hangverseket igazán jelen idejűvé.